

Varning för penningtvätt genom utnyttjade identiteter

Finanspolisen vill uppmärksamma verksamhetsutövare på användandet av utnyttjade identiteter inom penningtvätt och annan brottslig verksamhet.

Med utnyttjad identitet avses när en persons identitet, vanligtvis genom e-legitimation, används av en annan person för olika brottsliga upplägg. Fenomenet har förekommit under relativt lång tid och det finns inga tecken på att det minskar. Vanligtvis tillhör den utnyttjade identiteten en person som existerar i verkliga livet, d.v.s. det är normalt inte förfälskade handlingar som har legat till grund för registrering i t.ex. folkbokföringen. Personen befinner dock normalt inte i Sverige förutom under den korta period när identiteten etableras. Med detta utskick vill Finanspolisen sprida kunskap om hur utnyttjade identiteter används, hur verksamhetsutövare kan upptäcka när det sker, och vilka motåtgärder som bör vidtas.

Hur utnyttjade identiteter etableras och används

Ett första steg är att registrera identiteten som ska utnyttjas på folkbokföringen. Detta förutsätter att personen kan uppvisa en laglig grund att vistas i Sverige, t.ex. att personen omfattas av den fria rörligheten eller har ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för bosättning, samt kan uppvisa pass och ha en adress att bo på. När väl personnummer och folkbokföring erhållits kan personen få identitetskort utfärdat och bli kund hos en bank, som då också utfärdar e-legitimation till personen.

När personen är folkbokförd och har e-legitimation behövs inte längre personens närvaro. Personen överlämnar handlingarna och e-legitimationen till huvudmännen och lämnar Sverige. I detta skede har huvudmännen tillgång till bankkonton, genom vilka pengar kan tvättas.

De utnyttjade identiteterna kan också användas som målvakter eller bulvaner i olika sammanhang, t.ex. genom att vara funktionärer i styrelser eller genom att stå som ägare av egendom av olika slag.

Ytterligare etablering sker genom att de utnyttjade identiteterna ges en ekonomisk bakgrund. Det kan handla om att personen registreras som anställd på ett företag, vilket möjliggör penningtvätt maskerade som löneinsättningar. Även bidragsfusk genom t.ex. nyetableringsstöd blir möjligt. I ett senare skede kan företaget där personen uppgetts vara anställd försättas i konkurs, vilket innebär att ytterligare bidragsfusk i form av statlig lönegaranti blir möjligt.

Ett annat sätt att etablera en ekonomisk historik är att rapportera in olika inkomster till Skatteverket. Detta skapar kreditvärdighet som möjliggör lån. Förvisso ger förfarandet också upphov till en kommande skatteskuld men den kommer, i likhet med lånen som tas, inte att betalas. Blancolån och köp på kredit är vanligtvis sista skedet i en utnyttjad identitets livscykel, då den därefter i många avseende har tjänat ut sitt syfte.

En utnyttjad identitet kan ofta bli kund på andra institut genom sin e-legitimation, och kan även få ny e-legitimation utfärdad med hjälp av den första e-legitimationen. Det möjliggör att identiteten används hos flera verksamhetsutövare.

Indikatorer på att en identitet är utnyttjad

Nedan följer ett antal indikatorer som kan tjäna som vägledning. Finanspolisen vill understryka att indikatorerna främst bör utgöra en grund för att avgöra om ytterligare kundkännedomsgärder bör vidtas, och att många personer kan uppfylla ett eller flera av kriterierna utan att deras identitet utnyttjas eller missbrukas. Indikatorerna bör därför främst ses som en utgångspunkt för att bedöma behov av ytterligare kundkännedomsgärder.

- Etablering i Sverige

De flesta utnyttjade identiteter är relativt nyanlända eller i vissa fall återvandrade. Anledningen är att en person som stadigvarande bor i Sverige själv har behov av sin identitet. Personer som befinner sig i en så utsatt och marginaliserad tillvaro att de skulle vara villiga att sälja sin identitet har sällan en sådan kreditvärdighet att en huvudman är intresserad. Nyanlända saknar av naturliga skäl historik, vilket är en anledning till att identiteter kan etableras just för detta syfte. Även personer som lämnat Sverige efter en viss tids vistelse, t.ex. som haft tillfälliga uppehållstillstånd, kan i sammanhanget användas. Dessa har en viss historik men de är relativt ovanliga i sammanhanget.

- Kundbeteende

De flesta utnyttjade identiteter tillhör personer som inte har någon egentlig koppling till Sverige, och som anländer till landet enbart för att etablera en identitet som ska utnyttjas. Personerna har därför oftast med sig en ledsagare som sköter det praktiska och agerar som tolk. Detta gäller både i kontakter med myndigheter och med verksamhetsutövare. Vidare ligger det i sakens natur att de efter den initiala kontakten inte gör några fysiska besök hos verksamhetsutövarna utan sköter allt via e-legitimation.

- Ekonomiska omständigheter

Eftersom utnyttjade identiteter används för att tvätta pengar behöver deras ekonomiska mönster en förklaring. Om identiteten används för att begå andra brott, t.ex. bedrägerier, behövs en viss kreditvärdighet. Det innebär att de utnyttjade identiteterna ofta har en skenanställning eller en skenverksamhet i form av företag. Detta startar redan vid etableringen och förklarar den ekonomiska aktiviteten, t.ex. löneinsättningar. Arbetsgivaren är som regel inte ett större etablerat företag utan ofta ett mindre företag i servicebranschen. Den utbetalda lönen är ofta i jämna belopp. Omständigheter som utmärker de flesta utnyttjade identiteterna är låg grad av vardagsaktivitet, som t.ex. kortköp eller räkningar, samt att löneinsättningarna tas ut via uttagsautomater direkt efter insättning. Kontantuttagen är det steg i penningtvätten där brottsvinsten skiljs från brottet.

- Familje- och boendeförhållande

De utnyttjade identiteterna har sällan varit familjekonstellationer. Normalt rör det sig om en ensamstående man, oftast från ett annat EU-land. Generellt bor personen c/o och på adresserna finns vanligtvis andra personer folkbokförda som uppvisar liknande personliga omständigheter. På många adresser är ett stort antal personer folkbokförda.

- Teknisk data

Om en person visar sig logga in från samma IP-adress som andra personer kan detta vara en indikator. De flesta människor ansluter från samma IP-adress som t.ex. sin familj men mer sällan med personer som man inte har någon synbar koppling till. Att ha sitt mobila BankID på samma hårdvara torde vara ännu mer ovanligt.

I sammanhanget måste understrykas att detta är en föränderlig verksamhet. Det innebär att organisationerna bakom utnyttjade identiteter kommer att lära sig vilka motåtgärder myndigheter och verksamhetsutövare vidtar, och de kommer att försöka att anpassa sig till dessa och kringgå dem. Över tid är det därför sannolikt att vi kommer att se en förändring i de indikatorer som idag är användbara, och att brottslingarna kommer att i möjlig mån förändra modus för att undvika upptäckt.

Åtgärder som bör vidtas

För att avgöra när en identitet är utnyttjad är god kundkännedom och ett riskbaserat förhållningssätt nödvändigt. Det är varken praktisk eller önskvärt att vidta samtliga möjliga åtgärder för kundkännedom mot varje enskild kund. Initiala kundkännedomsåtgärder bör istället, om de ger upphov till misstankar, leda till ytterligare kundkännedomsåtgärder och vid behov till åtgärder för att avsluta kundrelationen.

När verksamhetsutövaren ingår en kundrelation bör verksamhetsutövaren ha en klar uppfattning om kundens etablering i Sverige. EU-medborgare behöver inte uppehållstillstånd för att vistas i landet och kan tilldelas person- eller samordningsnummer genom att uppfylla villkoren för uppehållsrätt. Att en EU-medborgare har person- eller samordningsnummer är därför i sig ingen indikation på hur stark anknytning till landet personen har, särskilt om det tilldelats nyligen. Personer som inte är EU-medborgare kan ha person- eller samordningsnummer trots att de saknar ett giltigt uppehållstillstånd. En lämplig kundkännedomsåtgärd i dessa fall kan vara att kontrollera om, och i så fall för hur länge, en kund har uppehållstillstånd.

En viktig del av etableringen kan vara yrkes- och näringsverksamhet. Genom vilka aktörer detta sker bör uppmärksammas, och ev. kontrolleras närmre. Tidsdräkten på engagemangen bör noteras. Vid kontroll med arbetsgivaren bör dessa kontaktas genom ett växelnummer och inte till ett mobilnummer som anges på ett arbetsgivarintyg. Är det ett mindre företag bör kontroll av företaget även ske på annat vis för att bedöma om företaget bedriver faktisk näringsverksamhet.

Utöver tillgång till personens BankID är en förutsättning för att kunna utnyttja identiteten tillgång till personens post. Eftersom gärningsmännen ofta utnyttjar flera identiteter samtidigt används ofta samma adresser. Om kunden bor på samma adress som ett flertal andra individer som uppvisar samma mönster är detta en omständighet som verksamhetsutövare bör reagera på. Kontroll med folkbokföringen för att undersöka vilka som är bosatta på en adress är en möjlig åtgärd.

Ytterligare en möjlighet är att kontrollera tekniska uppgifter som rör användandet av BankID. Om IP-adresser eller vissa hårdvaror återkommer är det starka indikationer på att identiteten kan vara utnyttjad. Vid förekomst av andra indikatorer är detta en omständighet som bör kontrolleras.

Finanspolisen informerar

• SEPTEMBER 2018

Om utökade kundåtgärder förstärker misstanken bör ett personligt möte ske med kunden. Om kunden med kort varsel kan träffa och identifiera sig för verksamhetsutövaren är det mindre sannolikt att det rör sig om en utnyttjad identitet, medan en person vars identitet utnyttjas av förklarliga skäl sällan kan infinna sig med kort varsel.

Om misstankar kvarstår bör åtgärder ta för att förhindra att den utnyttjade identiteten används för fortsatt brottslighet. Den effektivaste åtgärden torde vara att spärra bankkort och BankID i avvaktan på att personen infinner sig för ett fysiskt möte. Om så inte sker inom rimlig tid bör man överväga att avsluta kundrelationen.

Finanspolisen
Telefon: 010 56 368 00
E-post: fipo@polisen.se